

Lleida al segle XIX, una oportunitat perduda?

ENRIC VICEDO

La ciutat de Lleida del segle XIX es caracteritza —com en les centúries anteriors— per ésser una ciutat que se sustenta en les activitats agràries i les de transformació i comercials que se'n deriven. Paral·lelament, altres serveis —com els educatius, administratius, sanitaris o religiosos— completaran el conjunt d'activitats de la nostra ciutat. La pregunta que ens fem sobre si al segle XIX la ciutat perdé una oportunitat de transformar-se radicalment està ubicada en aquella perspectiva: la de l'agricultura i les activitats vinculades. Per tant, per a nosaltres no constitueix cap fracàs el fet de no haver experimentat el procés d'industrialització que protagonitzaren altres ciutats i territoris catalans. Això no significa, però, que un cert grau d'indústries transformadores pogués ésser un magnífic element catalitzador de les activitats vinculades al món rural.

En aquest sentit no serà fins a la fi del segle XIX que començarà a existir una indústria conservera la qual donarà impuls a la producció d'hortalisses. De tota manera, aquesta presència serà molt limitada i la indústria conservera lleidatana trigarà encara a tenir una certa presència. Semblants retards succeeixen amb altres mitjans de producció com els molins d'oli. El terme de Lleida té una gran presència d'oliveres, fàcilment cultivables i amb preus de l'oli molt remuneradors en diverses conjuntures del segle XIX, com la de la fi del segle. Però, fins i tot els

Fragment del gravat d'una
panoràmica general de Lleida,
presa des de Gardeny (c. 1806), cf.
A. LABORDE, *Voyage Pittoresque et
Historique en Espagne*, I, París,
1806, pp. 40-41.

molins que es creen de nova planta continuen emprant sistemes tradicionals molt lents que generen problemes seriosos, ja que les olives poden començar a fer-se malbé, cosa que afecta la qualitat de l'oli.

Amb relació als possibles canvis en el sector productiu agrari, trobem tot un ampli conjunt de propostes que fracassen. Entre les qüestions més rellevants trobem el fracàs de la creació d'un Banc dels Llauradors, continuant la pagesia en mans dels creditors tradicionals que presten amb interessos usuraris. Així mateix, no reeixirà la creació de la Granja Escola de Butsènit malgrat els esforços —polítics i monetaris— de l'Ajuntament i la Diputació, i davant la poca col·laboració de l'Estat que exclou de la subhasta —en el marc de la desamortització— la finca de Butsènit. Aquesta granja-escola havia de contribuir a difondre entre els lleidatans i els urgellencs les tècniques relatives al treball en les zones de regadiu. La creació del canal d'Urgell significava unes possibilitats que no eren aprofitades a causa, en part, de la manca de coneixements sobre l'agricultura de regadiu per molts pagesos urgellencs, acostumats a fer una agricultura de secà que només es regava amb aigua de pous o de pluja recollida en basses. Tampoc no reeixí l'establiment d'una estació enològica al darrer terç del segle, malgrat oferir un veí de Lleida el local i havent-hi accions governamentals per promoure aquest tipus d'instal·lacions. Segons alguns coetanis, les

autoritats de Lleida no estigueren a l'alçada per promoure aquesta infraestructura.

La pagesia de Lleida va veure com es consolidava la nova societat capitalista; com la Confraria de Llauradors —que va tenir un paper tan significat a favor de la pagesia en la centúria anterior— quedava quasi com una associació testimonial, tot i participar en la Junta de Sequiatge, organisme que ordenava els recs de Pinyana i de Fontanet; com era de difícil crear noves associacions mentre la patronal agrària catalana —l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre— incidia en la zona mitjançant la societat del Canal d'Urgell, la Diputació de Lleida i, fins i tot, la Societat Econòmica d'Amics del País, tan favorable aquesta, almenys en les seves propostes, a la pagesia de Lleida, i com els grans latifundis dels canonges passaven a mans dels beneficiats, essent els pagesos de Lleida i la zona simples cultivadors.

La supressió del règim senyorial i del delme tingué una repercussió limitada en les economies pageses lleidatanes. De règim senyorial n'hi havia poc a l'horta de Lleida. Només la supressió del delme significà que una desena part de la collita continués en mans del pagès en lloc d'anar al Capítol de Canonges. Però la supressió dels senyors no canvià gaire les coses als secans propers: Raïmat, Sucs, Vinatesa, Olamins, etc. Els propietaris —els beneficiats— encariran els preus dels contractes i la supressió del delme no tindrà tants efectes beneficiosos per a la pagesia de Lleida o de pobles del voltant que els cultiven com era d'esperar.

Aquest panorama que hem presentat sembla evidenciar que el segle XIX va ésser una etapa que podríem qualificar com a "ocasió perduda". Però hi ha elements que matisen aquesta visió. Si bé moltes de les propostes més interessants per a la pagesia no es varen materialitzar, podem trobar al segle XIX algunes transformacions que donaran els seus fruits al segle XX. La destrucció de les muralles permetrà la recuperació de l'horta per als pagesos i els lleidatans en general al segle XX. L'ampliació significativa de les sèquies de Pinyana i Fontanet, a més de la introducció del canal d'Urgell a l'est del terme municipal, serà una base que, superant ja al segle XX els cultius de la trilogia, crearan més espais perquè a la segona meitat del segle es desenvolupi l'economia de la fruita. Les noves associacions de socors mutus dels veïns de Lleida seran un precedent que facilitarà al tombant del segle XIX al XX el desenvolupament de sindicats i cooperatives,

ajustats a les necessitats de la nova economia. Així mateix, l'arribada del ferrocarril obrirà noves possibilitats de comercialització.

Tal vegada, el major entrebanc per al desenvolupament lleidatà serà la manca d'una elit amb aspiracions més enllà de l'obtenció de riquesa per gaudir d'un nivell de vida impensable per a la major part dels lleidatans —pagesos o no. Si les classes petitburgeses —d'arrel pagesa o no— del segle XVIII havien promogut un desenvolupament agrari molt adient amb el desenvolupament català del set-cents, en un marc polític amb poques possibilitats d'acció, la configuració de la nova societat liberal i de l'economia capitalista es féu des d'un vessant molt econòmic i poc de progrés per al conjunt de la societat lleidatana, malgrat les crides i els manifestos més teòrics que pràctics, i sense que algunes realitzacions cristal·litzessin —per exemple, l'Institut de Segon Ensenyament. El caràcter força descentralitzat del desenvolupament agrari del set-cents, tot i ser un estímul per a les economies locals i comarcals de la regió, fou, segurament, una realitat que la ciutat de Lleida no va saber aprofitar durant el segle XIX per consolidar un paper més clar de Lleida en la regió. A més, si durant el set-cents i les primeres dècades del vuit-cents, el mercat de Lleida jugà un paper significatiu en l'abastament de cereals al conjunt català, al segle XIX la regió de Lleida no fou capaç d'ampliar aquest paper, subordinant-se al desenvolupament català que tenia en les zones urbanes i industrials el seu epicentre.